

J. V. Lehtonen
Ihmissusi
kirjallisena aiheena

KUSTANTAMO
HELMIVYÖ

Ihmissusi

J. V. Lehtonen

Ihmissusi

kirjallisena aiheena

saatesanat Reijo Valta

Kustantamo Helmivyö

Turku 2019

Julkaistu aikaisemmin *Suomi*-lehden numerossa 16/1933
ja eripainoksena *Vähäisiä kirjelmia* -sarjan osana 85.

Kustantamo Helmivyö

ISBN 978-952-7211-35-9

Valmistaja: BoD, Norderstedt 2019

SAATTEEKSI

Kirjallisuudentutkija Johannes Vihtori Lehtonen (1883—1948) muistetaan erityisesti Aleksis Kiven elämän ja tuotannon tuntijana. Muutkaan kirjallisuuden kenttää puhuttaneet aiheet eivät olleet hänelle vieraita, kuten tämä nyt julkaistava *Ihmissusi kirjallisena aiheena* tuo esille. Tutkielman pontimena lienee ollut Aino Kallaksen *Sudenmorsian* (1928), vaikka tutkielman loppusanoissa hän vaikuttaa epäsuorasti aliarvoivan teosta. Lehtonen toimi valtion filmitarkastamon puheenjohtajana vuosina 1924—1935, joten ihmissusi-aiheen ”suursaavutusten” puuttuminen on luultavimmin piikki elokuvamaailmalle, jossa jo tuolloin vampyyrit, ihmissudet ja kauhuromantiikka olivat suosittuja.

Lehtonen tarkastelussaan pysyy maailmankirjallisuudessa ja vyöryttää esiin laajan vertailevan aineiston. Siihen mahtuvat kirjallisina teoksina niin *Sudenmorsian*

kuin Kiven *Seitsemän veljestä*. Pääsääntöisesti Lehtonen olettaa kirjailijoiden vaikutteiden tulevan kansantarinoista. Niitä käydään läpi runsaasti kotimaasta aloittaen, sitten siirtyen Itämeren piiriin ja uuden ajan alkupuolen noita-oikeudenkäyntien kautta päästään antiikin auktorien asiasta kertomaan.

Ihmissusiuskomukset ulottuvat niin kauas ja laajalle ihmisen historiaan, että niiden alkuperä tulee pysymään meille arvoituksena. Lehtosen kirjoittaessa tutkielmaansa muodonmuutokset olivat löytäneet uuden kanavan elokuvista, joskaan suomalaiset eivät *Nosferatua* (1922) tai *Draculaa* (1931) päässeet näkemään vaikka lehdet niistä kirjoittivatkin. Lehtosen mainitsemaan R. L. Stevensonin kirjaan perustuvat *Tohtori Jekyllin salaisuus* (1920, ensi-ilta Suomessa 1921) ja *Tri Jekyll & Mr. Hyde* (1931, ensi-ilta Suomessa 1934) sentään pääsivät teatterilevitykseen.

Lehtosen tutkielma on alkujaan julkaistu *Suomi*-lehdessä (nyk. *Kanava*). Tekijä on siis ajatellut sitä avuksi akateemista yhteisöä laajemmalle yleisölle. Edelleenkin se tarjoaa mainion taustan ihmissusien esiintymiselle meillä ja Itämeren piirissä 1900-luvun alkuvuosiin. Uudempien aikojen ihmissusiin voi tutustua esimerkiksi Tuomas Hovin *Dracula*-teosten avulla.

Lehtosen käsitys sudesta ihmistä uhkaavana petona ei pidä paikkaansa. Biologisesti kyse on samasta eläimestä, jollainen meillä monilla on kotona, eli koirasta.

1.

Euroopan peljättävimpänä petona, jolta eivät ole turvas-
sa kotieläimet eivätkä lapset eivätkä varttuneemmat-
kaan ihmiset, on susi jälleen astunut päiväjärjestykseen.
Ei ainoastaan meiltä Suomesta, vaan muualtakin Euroo-
pasta on saapunut sanomia susien ilmestymisestä kyliin
ja kujille ja niitä vastaan toimeenpannuista enemmän tai
vähemmän onnistuneista pyyntiretkistä.

Huolimatta ehdottomasta petomaisuudestaan, jo-
ta ei leijonankorkea kuninkaallisuus eikä karhun kömpe-
lön hyväntahtoinen setämyisyys lievennä, on susi jo
ammoisista ajoista ollut päiväjärjestyksessä myytin, sa-
dun, legendan ja varsinaisen runouden mailla. Korkeas-
sa aaterunoudessakin on sillä ollut tietty, jopa ylhäisen
sankarillinen asemansa, niinkuin nähdään m.m. Alfred
de Vignyn teräksisestä runosta *La Mort du loup* (Suden

kuolema), missä runoilija asettaa järkähtämättömän tyy-
nenä kuolevan suden ihmisten yleväksi esikuvaksi:

*Ah! jet'ai bien compris, sauvage voyageur,
Et ton dernier regard m'est allé jusqu'au coeur!*

*(Ah! Minä ymmärsin sinut hyvin, villi vaeltaja, ja sinun
viimeinen katseesi meni syvimpään sydämeeni!)*

Eräistä aivan viime päivien ilmiöistä päätellen saattaa pitää varmana, ettei kirjallisuus, seipitettiinpä sitä sitten pohjoisessa tai etelässä, idässä tai lännessä, ole vatedeskään unohtava ainakaan eräitä suden kirjallisia perinnäispiirteitä. Niinpä elää muuan aihe, joka saattaa suden mahdollisimman lähelle ihmistä, tehden suden suorastaan ihmiseksi ja ihmisen sudeksi, nykyäänkin aivan yhtä tuoreena ja suosittuna, ehkäpä vielä suositumpanakin kuin satoja, tuhansia vuosia sitten. Onhan nimittäin omiansa hämmästyttämään se innostus, millä kirjailijat ja runoilijat vielä tänä päivänä rientävät käsittelemään n.s. »ihmissuden» (varulv, Werwolf, werewolf, loup-garou) ikivanhaa aihetta ja kehittelmään kukin omaan suuntaansa sen taikauskoisia, kauhu-tehoisia tai sielullisia mahdollisuuksia.

Kuunnelkaammepa vain seuraavaakin tarinaa.

Ylpeä ja kaunis talontytär, jonka tähden moni nuorukainen oli tullut onnettomaksi ja miettinyt itsemurhaa, piti komeita häitä. Näistä häistä kuului kuitenkin turmion

ennustus: »Häät on valmistettu, mutta morsian juoksee metsään!» Tämän ennustuksen lausui äiti, jonka poika oli morsiamen tähden juonut isänsä pellot ja laulellut vain »itsensä tappajan lauluja» ja joka oli sentähden käynyt kuuluisan noidan puheilla.

Häihin tuli paljon kansaa, kutsumattomiakin, katsomaan ylpeää ja ihanaa morsianta. Tuli myös muuan vanha vaimo, äkillisesti, oven avautumatta, permannon jyrähtämättä, »kuin pilven kuva veteen». Hän pyysi itselleen kultaista vattia ja kuninkaitten ruokaa, mutta morsian käski hänet sikojen kaukalolle, sillä siellä oli hullujen ruoka. Silloin painui vaimo oven läpi sauhuksi muuttuen, mutta sitten nähtiin hänen istuvan portailla, itsestään häilyvä koivunvarpa kädessään. Kaikki peljästyivät, vain morsian nauroi entistä korskeammin. Mutta kun hän sitten laskeutui portaita hääsaatossa, sulhasensa taloon mennäkseen, kavahti vaimo pystyyn, heitti varvan hänen jälkeensä ja huusi: »Tuossa on sinulle suden häntä, moko-ma morsian!»

Silloin kuului kauhistava humahdus ja sumu peitti pihamaan. Kun sumu oli hälvennyt, nähtiin suden juoksevan kaukana pellolla: morsiamen otsakoristeet oli sotkettu maahan lumeen ja niiden viereltä lähtivät isot sudenjaljet.

Huudettiin, että morsian oli muutettu ihmissudeksi, ja sulhanen ajoi läpi aitojen ja poikki ojien sen jäljille. Mutta häähuoneissa sammuiivat kynttilät yhtä mittaa ilman näkyvää syytä.

Samassa syöksyi sisään tuo onnettomasti rakastunut nuorukainen, suden purema kasvoissaan: hän oli pelästynyt hulluksi ja puhui sekaisin. Kuolemankalpea oli myös sulhanen huoneeseen tullessaan, sillä susi oli juossut takaisin pihaan: sieltä kuului kissan räikäisy, ja kun mentiin katsomaan, löydettiin portaitten juuresta kissan pää ja häntä ja lumi oli veressä siltä kohtaa. Samassa kaatui aisoissa vavissut sulhasen hevonen kuolleena maahan, valjaat särkyivät ja reki raukeni laudoiksi, jotka olivat niin raskaita, ettei kukaan jaksanut niitä nostaa, kunnes ne äkkiä murenivat mustaksi hiekaksi.

Onneton nuorukainen kierteli hourupäisenä kylää koko talven ja sulhanen hiihteli metsiä: häntä oli neuvottu, että jos hän pääsisi kolmasti ihmissuden jäljille, saisi hän morsiamensa takaisin. Sulhanen oli jo menettänyt toivonsa, sillä kevät läheni ja söi kaikki jäljet hangilta, vaikka hän oli ne jo kaksi kertaa tavoittanutkin.

Kerran, touonpanon aikaan, oli sulhanen metsäpellollaan kyntämässä. Kun hän välipalaa syödessään leikkasi veitsellä leipäänsä, hyökkäsi susi metsästä, tempasi veitsen hampaisiinsa ja katosi. Pian näki sulhanen kauniin immen tulevan metsästä: se oli hänen morsiamensa, ja itkien lan- kesivat nuoret toistensa syliin.

Metsässä näkivät he paikan, mihin morsian oli veitsellä riisunut sudennahkansa. Mutta he näkivät siellä myös tuon onnettoman nuorukaisen, kuolleena: veitsi oli hänen rinnassaan, sillä kosto oli kiertynyt häneen itseensä. Hä-

Ihmisen ja eläimen väliset muodonmuutokset ovat kansantarujen ja muinaisten eeposten yleistä aineistoa. 1800-luvulta alkaen suosituimmaksi hahmoksi on noussut ihmisusi, lykantrooppi. Kirjallisuudentutkija ja professori **Johannes Vihtori Lehtosen** (1883–1948) pitkä ja oppinut essee *”Ihmissusi kirjallisena aiheena”* ilmestyi alun perin Suomi-vuosikirjassa vuonna 1933 eikä sitä ole koskaan julkaistu uudestaan. Teoksen on toimittanut ja esipuheen siihen on kirjoittanut **Reijo Valta**.

Kustantamo Helmivyö

9 789527 211359